

EKONOMIA QARKORE DHE TRANZICIONI I GJELBËR NË INDUSTRIJËN E TEKSTILIT

PËRMBLEDHJE E RAPORTIT

Ky publikim është zbatuar nga Rilindja Gjelbër, menaxhuar nga Fondi për Zhvillimin e Komunitetit (CDF) dhe prodhurar me mbështetjen financiare të Ambasadës Suedeze në Prishtinë. Përmbajtja e tij rrjedh nga përgjigjet e anketave të marra deri në datën e specifikuar në këtë raport dhe është përgjegjësi e vetme e Rilindja Gjelbër, zbatues i projektit “Kthimi i Vlerave në Ekonominë Qarkore” nën kuadrin e programit “Fuqizimi i OSHC-ve Mjedisore në Kosovë”.

Ekonomia Qarkore dhe Tranzicioni i Gjelbër në Industrinë e Tekstilit

PËRMBLEDHJE E RAPORTIT

QERSHOR, 2025

PËRMBAJTJA

Hyrje.....	9
Metodologjia.....	10
Rezultatet e Studimit.....	11
Analiza e Politikave.....	11
Profili i Industrisë së Tekstilit.....	13
Furnizimi me Produkte të Tekstilit.....	15
Menaxhimi i Mbeturinave të Tekstilit.....	18
Njohuritë dhe Ndërgjegjësimi.....	22
Zbatimi i Ekonomisë Qarkore.....	23
Ndryshimet Klimatike dhe Gjurma e Karbonit.....	23
Interesimi dhe Sfidat për Riciklim dhe Ripërdorim.....	24
Konkluzione dhe Rekomandime.....	26

LISTA E SHKURTESAVE

CDF – Community Development Fund

AMMK – Agjencia për Mbrojtjen e Mjedisit të Kosovës

GIZ – Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit

USAID – United States Agency for International Development

BE – Bashkimi Evropian

SAA – Marrëveshja e Stabilizim-Asocimit

CEFTA – Marrëveshja për Tregti të Lirë në Evropën Qendrore

EPR – Përgjegjësia e Zgjerruar e Prodhuesit

MMPHI – Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës

LISTA E FIGURAVE

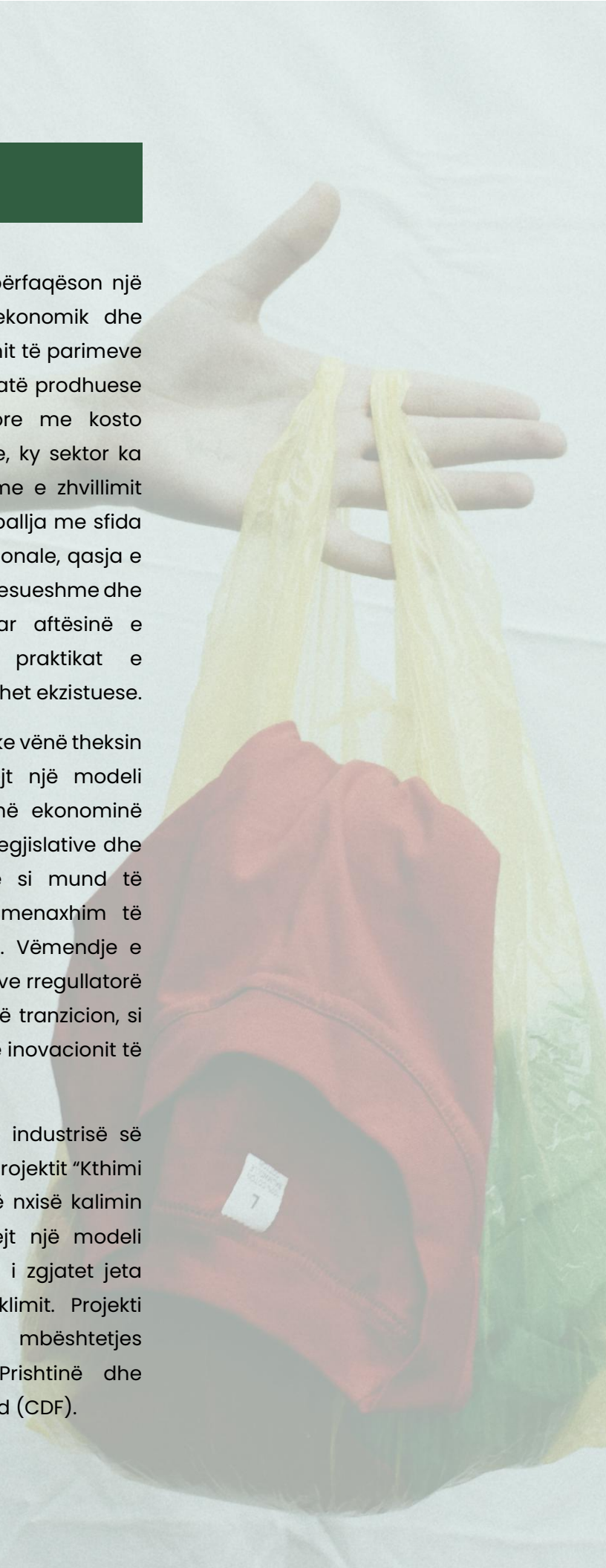
Figura 1. Kategorizimi i bizneseve	13
Figura 2. Llojet e aktiviteteve të bizneseve	13
Figura 3. Eksporti dhe importi i produkteve të tekstit sipas kategorive kryesore për vitin 2024	14
Figura 4. Eksporti dhe importi i veshjeve të përdorura për vitin 2024.....	15
Figura 5. Çfarë lloji te produkteve te mëposhtme te tekstit blini - veshmbathje? (Pyetje e shumëfishtë)	15
Figura 6. Cilat janë arsyet që nuk blini produkte të ripërdorura? (Pyetje e shumëfishtë)	16
Figura 7. Cila është lënda e parë që përdorni për produktet e prodhuara? (Pyetje e shumëfishtë)	17
Figura 8. Si i menaxhoni veshmbathjet dhe aksesoret/produktet e tekstit shtëpiak që nuk i përdorni më? (Pyetje e shumëfishtë).....	18
Figura 9. Përafërsisht sa kilogram veshmbathje i hidhni gjatë një viti?	19
Figura 10. Si i menaxhon kompania juaj mbeturinat e materialeve në procesin e prodhimit? (Pyetje e shumëfishtë)	20
Figura 11. Cilat janë llojet kryesore të mbeturinave që gjeneroni gjatë procesit të punës?	21
Figura 12. Cili mendoni se është shkaku kryesor i mos informimit tuaj mbi këtë çështje? (Pyetje e shumëfishtë)	22
Figura 13. Sa keni njohuri për konceptin e ekonomisë qarkore?	23
Figura 14. Nëse jo, pse nuk jeni të përfshirë?	24
Figura 15. A do të ishte e interesuar kompania juaj për të bashkëpunuar me një kompani riciklimi që specializohet në menaxhimin e mbeturinave të veshjeve?	25
Figura 16. Ju lutem specifikoni pengesat kryesore që ka kompania juaj në lidhje me bashkëpunimin me një kompani të riciklimit.....	25

HYRJE

Industria e tekstilit dhe veshjeve në Kosovë përfaqëson një potencial të konsiderueshëm për zhvillim ekonomik dhe transformim të qëndrueshëm përmes adoptimit të parimeve të ekonomisë qarkore. Me një trashëgimi të gjatë prodhuese dhe avantazhe strategjike si fuqia punëtore me kosto konkurruese dhe afërsia me tregjet evropiane, ky sektor ka kapacitetin të bëhet një shtyllë e rëndësishme e zhvillimit afatgjatë dhe gjithëpërfshirës. Megjithatë, përballja me sfida strukturore si mungesa e mbështetjes institucionale, qasja e kufizuar në financa, mungesa e të dhënave të besueshme dhe ndikimi i ekonomisë jo-formale, ka kufizuar aftësinë e industrisë për të përqaftuar plotësisht praktikatat e qëndrueshme dhe për të maksimizuar avantazhet ekzistuese.

Qëllimi i raportit është të adresojë këto sfida duke vënë theksin në tranzicionin e industrisë së tekstilit drejt një modeli ekonomik më të qëndrueshëm, të bazuar në ekonominë qarkore. Përmes analizës së kornizës politike, legjislativë dhe ekonomike të sektorit, studimi shqyrton se si mund të integrohen praktikatat qarkore në prodhim, menaxhim të mbeturinave në zinxhirin e vlerës së tekstilit. Vëmendje e veçantë i kushtohet identifikimit të mekanizmave rregullatorë dhe strategjive qeveritare që mundësojnë këtë tranzicion, si dhe rolin të marrëveshjeve tregtare në nxitjen e inovacionit të qëndrueshëm.

Ky raporti u zhvillua për vlerësimin vjetor të industrisë së tekstilit në Kosovë për vitin 2024, në kuadër të projektit "Kthimi i Vlerave në Ekonominë Qarkore", që synon të nxisë kalimin nga modeli tradicional ekonomik linear drejt një modeli qarkor, ku mbeturinat trajtohen si burime ku i zgjatet jeta produkteve nëpërmjet ripërdorimit dhe riciklimit. Projekti zbatohet nga Rilindja e Gjellbër përmes mbështetjes financiare nga Ambasada Suedeze në Prishtinë dhe menaxhuar nga Community Development Fund (CDF).

METODOLOGJIA

Qasja metodologjike për të realizuar vlerësimin vjetor të industrisë së tekstilit dhe praktikave të menaxhimit të mbeturinave të tekstilit në Kosovë gjatë vitit 2024 ka qenë e kombinuar, duke përfshirë:

Rishikim të dokumenteve strategjike, legjislativë dhe literaturë shtesë.

Anketë me 400 qytetarë të moshës mbi 18 në të gjitha komunat e Kosovës.

Intervista me 100 biznese nga sektori i tekstilit, nga vende të ndryshme të Kosovës.

Intervista me pesë (5) politikbërës kyç.

Metodat e kërkimit kanë qenë kryesisht sasiore, me përdorim të mostrës së përzgjedhur përfaqësuese për të siguruar rezultate të besueshme. Rezultatet që vijojnë bazohen në të dhënat e mbledhura përmes këtyre metodave, duke siguruar një pasqyrë të gjerë të sektorit të tekstilit dhe sjelljeve të qytetarëve e bizneseve në Kosovë.

REZULTATET E STUDIMIT

ANALIZA E POLITIKAVE

Në Kosovë ekzistojnë disa politika dhe marrëveshje që ndikojnë në menaxhimin e mbeturinave dhe ekonominë qarkore:

- **Politika Industriale e Kosovës 2030** - Në përputhje me Strategjinë Kombëtare të Zhvillimit, synon të nxisë rritjen ekonomike, punësimin dhe qëndrueshmërinë mjedisore.
- **Marrëveshja e Stabilizim-Asociimit me BE-në** - Kosova ka detyrim të përafrojë legjislacionin me standardet e BE-së, duke përfshirë edhe aspektet mjedisore dhe ato që lidhen me qarkullimin e materialeve dhe menaxhimin e mbeturinave.
- **Ligji për Menaxhimin e Mbeturinave (Nr. 04/L-060 dhe ndryshimet përkatëse)** - Nuk përfshin specifikisht mbeturinat e tekstit, duke e lënë këtë kategori jashtë një kornize të integruar për riciklim dhe ripërdorim.
- **Udhëzimet Administrative për Menaxhimin e Mbeturinave** - Përcaktojnë përgjegjësitë e zotëruesve të mbeturinave, por pa asgjë specifike për mbeturinat e tekstit.

Sa i përket strategjive dhe nismave aktuale të qeverisë:

- **Strategjia e Integruar për Menaxhimin e Mbeturinave 2021-2030** - Përfshin objektiva të qarta për zhvillimin e ekonomisë qarkore.
- **Udhërrëfyshi i Kosovës për Ekonominë Qarkore (2023)** - Identifikon sektorët strategjikë dhe vendos bazat për një ekonomi më të qëndrueshme.
- **Projektet EU4Green dhe SERCEC** - Synojnë të përkrahin praktikat e qëndrueshme dhe sektorin e riciklimit në Kosovë.

Kosova është aktive

Marrëveshja e Stabilizim-Asociimit (SAA) me Bashkimin Evropian.

CEFTA - Plani i veprimit për ekonominë qarkore.

Marrëveshja e Sofjes për Ballkanin Perëndimor.

Kosova nuk është aktive

Plani i Veprimit për Ekonominë Qarkore të BE-së.

Strategjia për Tekstil të Qëndrueshëm dhe Qarkore.

Direktiva Kornizë për Mbetjet (WFD).

Rishikimi i Direktivës për Mbetjet (2023).

Rregullorja për Dërgimin e Mbeturinave (2021).

Propozimi për harmonizimin e rregulloreve EPR për tekstilet (2023).

Për më tepër, të dhënat nga studimi *“Industria e veshmbathjeve në Kosovë punon së bashku për të eksploruar tregje të reja”* nga USAID tregojnë se **asnjëra nga bizneset e anketuara nuk ka raportuar plane për investime në aplikimin e teknologjisë për trajtimin e mbeturinave**, duke evidentuar mungesën e iniciativës dhe nevojën për politika që inkurajojnë zhvillimin teknologjik të sektorit.

PROFILI I INDUSTRIË SË TEKSTILIT

Industria e tekstit në Kosovë përbëhet nga 4,519 kompani aktive, nga të cilat 99.2 përqind janë mikro-ndërmarrje (më pak se 10 punonjës). Ndërmarrjet e vogla përbëjnë 0.7 përqind, ndërsa ato të mesme vetëm 0.2 përqind.

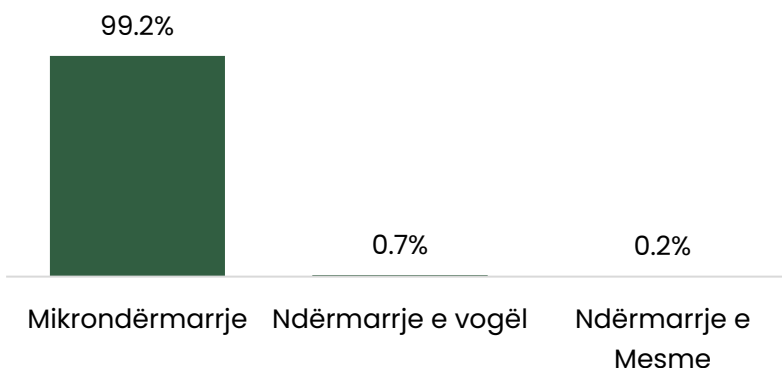

Figura 1. Kategorizimi i bizneseve

Industria e tekstit në Kosovë dominohet nga tregtia, e cila përfaqëson 77.3 përqind të bizneseve. Vetëm 19.5 përqind e tyre merren me prodhim, duke reflektuar kapacitete të kufizuara prodhuese dhe varësi nga produktet e gatshme. Ndërkohë, 3.2 përqind e bizneseve janë të përfshira në shërbime pastrimi, që zënë një pjesë të vogël të sektorit. Kjo strukturë nënvizon nevojën për më shumë investime në prodhim për të rritur vlerën e shtuar brenda vendit.

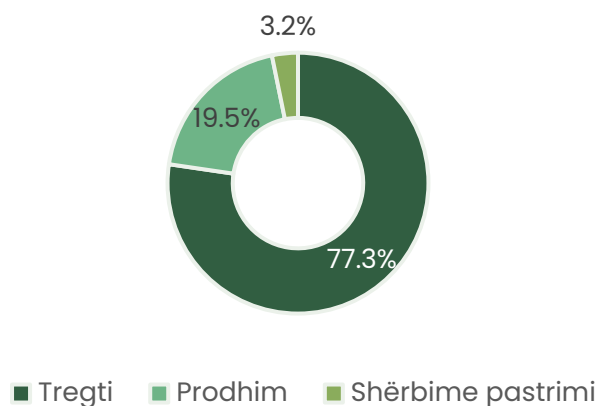

Figura 2. Llojet e aktiviteteve të bizneseve

Në aspektin e punësimit, ky sektor përfshin gjithsej 7,181 punëtorë të regjistruar, ku komunat me numrin më të madh të të punësuarve janë Prishtina (28.8%), Gjakova (11.6%) dhe Prizreni (9.8%).

Krahas fuqisë punëtore dhe shpërndarjes së saj, një tjetër aspekt kyç për industrinë është balanca tregtare e produkteve të tekstit, e cila paraqet një disproporcion të madh në favor të importit. Importi i produkteve të tekstit dominohet nga veshmbathjet, me një sasi prej mbi 19 milionë kilogramësh, ndërsa eksporti i tyre arrin vetëm rreth 1.1 milionë kilogramë. Kategoria e aksesorëve përfaqëson mbi 1.4 milionë kilogramë import, me një eksport minimal prej 21 mijë kilogramësh. Tekstilët shtëpiakë zënë një pjesë më të vogël me import rreth 3.7 milionë kilogramë dhe eksport shumë të kufizuar. Këto të dhëna tregojnë një bilanc tregtar shumë të pabarabartë në favor të importit.

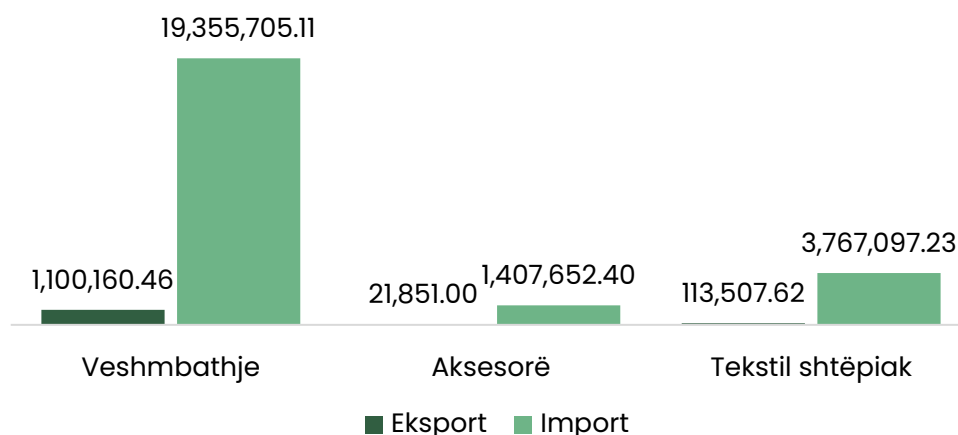

Figura 3. Eksporti dhe importi i produkteve të tekstit sipas kategorive kryesore për vitin 2024

Të dhënat tregojnë se Kosova ka importuar rreth 24.5 milionë kilogramë tekstil në 2024 dhe ka eksportuar vetëm rreth 1.2 milionë kg, duke rezultuar në **një tepriçë prej më shumë se 23.2 milionë kg tekstil që mbeten brenda vendit.**

Pjesa më e madhe e këtij bilanci negativ vjen nga veshmbathjet, të cilat përbëjnë afërsisht 77 përqind të gjithë sasisë që mbetet në Kosovë. Ky fluks i madh tekstilësh që hyn dhe nuk del nga vendi është një indikator i drejtpërdrejtë për sasinë potenciale të mbeturinave tekstile, sidomos kur kombinohet me mungesën e sistemeve të mirëfillta të riciklimit dhe ripërdorimit.

Nëse analizojmë më tutje, veshjet e përdorura gjatë vitit 2024 janë eksportuar rreth 25 mijë kilogram ndërsa janë importuar mbi 1.3 milion kilogram. Ky disproporcion i thellë e bën të qartë se veshjet e përdorura nuk përfshihen në një cikël të plotë qarkor, por më tepër përfundojnë si mbeturina, duke kontribuar në ndotje dhe konsum të panevojshëm të hapësirave të deponimit.

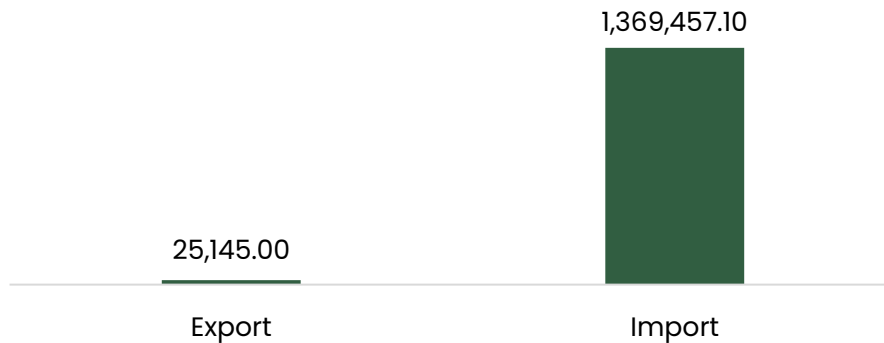

Figura 4. Eksporti dhe importi i veshjeve të përdorura për vitin 2024

Kjo strukturë e sektorit dhe bilanci i thelluar tregtar ndikon drejtpërdrejt në mënyrën se si qytetarët furnizohen me produkte tekstili, siç do të shqyrtohet në pjesën në vijim.

FURNIZIMI ME PRODUKTE TË TEKSTILIT

Një aspekt i rëndësishëm i këtij studimi ishte mënyra se si qytetarët furnizohen me produkte të tekstilit. Qytetarët kanë një **prirje të qartë drejt blerjes së produkteve të reja**, ndërsa përdorimi i produkteve të ripërdorura dhe të ricikluara mbetet shumë i ulët për të gjitha kategoritë.

Në **96 përqind të rasteve** qytetarët blejnë **veshmbathje të reja**, ngjajshëm për tekstilin shtëpiak (96.4% të rasteve), ndërsa për **aksesorë** kjo përqindje është **93.8 përqind**, duke treguar një preferencë të fortë për produkte të reja në të gjitha kategoritë. Përdorimi i veshjeve të ripërdorura dhe të ricikluara është marginal, nën **1 përqind në të gjitha kategoritë**.

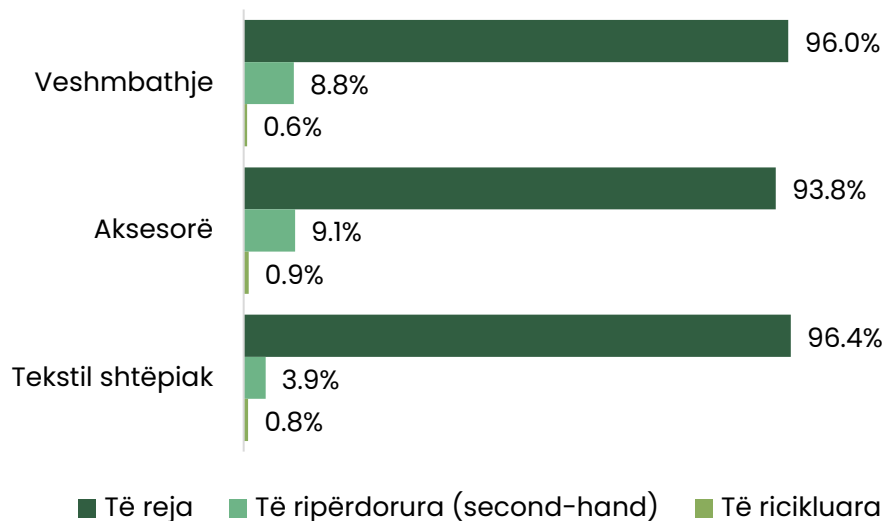

Figura 5. Çfarë lloji të produkteve të mëposhtme të tekstilit blini - veshmbathje? (Pytje e shumëfishtë)

Të anketuarit që nuk blejnë produkte të ripërdorura të tekstitit kanë dhënë arsyet e tyre lidhur me këtë çështje. Arsyet kryesore lidhen kryesisht me higjienën dhe idenë e përdorimit të diçkaje të përdorur më parë nga dikush tjetër. Konkretisht, 44 përqind e rasteve tregojnë shqetësime për pastërtinë dhe higjienën, ndërsa 43.6 përqind e rasteve nuk e pëlqejnë idenë e përdorimit të një produkti të mëparshëm nga dikush tjetër. Gjithashtu, 30 përqind e të anketuarve deklaruan se këto produkte nuk përputhen me shijet e tyre, 25.3 përqind e rasteve kanë vështirësi në gjetjen e produkteve të përshtatshme, dhe 23.7 përqind e rasteve dyshojnë në cilësinë e tyre.

Figura 6. Cilat janë arsyet që nuk blini produkte të ripërdorura? (Pytje e shumëfishtë)

Ndërkohë, është po aq e rëndësishme të kuptojmë nga çfarë materiale përbëhen produktet e reja që qarkullojnë në treg dhe ndikimin e tyre mjedisor. Sa i përket materialeve të cilat përdoren nga bizneset për produktet e prodhura, në 63.3 përqind të rasteve kompanitë përdorin pambuk. Në rreth 48.3 përqind të rasteve ato përdorin polyester dhe në 38.3 përqind të rasteve përdorin material sintetik si nylon, elastan, etj. Përdorimi i lartë i pambukut ka ndikim pozitiv në mjedis pasi që është material natyral dhe i biodegradueshëm. Ndërsa polyesteri dhe materialet sintetike si nylon dhe elastan janë jo biodegraduese dhe kontribuojnë ndjeshëm në ndotjen mjedisore, sidomos si mbeturina plastike që nuk degradohen lehtë.

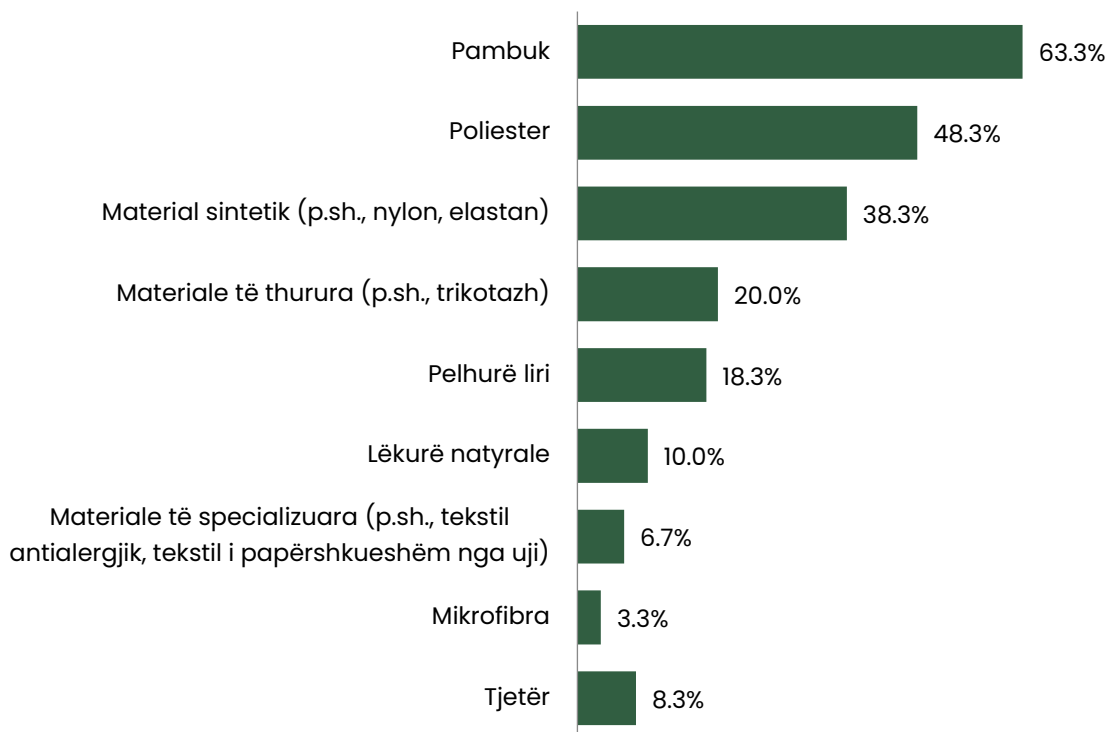

Figura 7. Cila është lënda e parë që përdorni për produktet e prodhuara? (Pyetje e shumëfishtë)

Ngjajshëm edhe materialet që kërkohen më shumë nga klientët dhe kanë më shumë shitje janë pambuku (61% të rasteve), poliester (46% të rasteve) dhe materialet sintetike (28% të rasteve). Kërkesa e lartë për materiale jo-biodegraduese si poliesteri dhe fibrat sintetike, dhe duke qenë se 20 përqind e qytetarëve i hedhin veshjet e tyre direkt si mbeturina, ndikojnë në një rritje të konsiderueshme të sasisë së mbeturinave të tekstile që mbeten në mjedis.

MENAXHIMI I MBETURINAVE TË TEKSTILIT

Menaxhimi i mbeturinave të tekstilit nga qytetarët dhe bizneset në Kosovë mbështetet kryesisht në praktika tradicionale. Qytetarët i dhurojnë tekstilet e papërdorshme familjarëve (62.8% për veshmbathjet dhe 47.5% për tekstilin shtëpiak), i dhurojnë familjeve në nevojë ose i hedhin si mbeturina (19.9% dhe 27.7% përkatësisht).

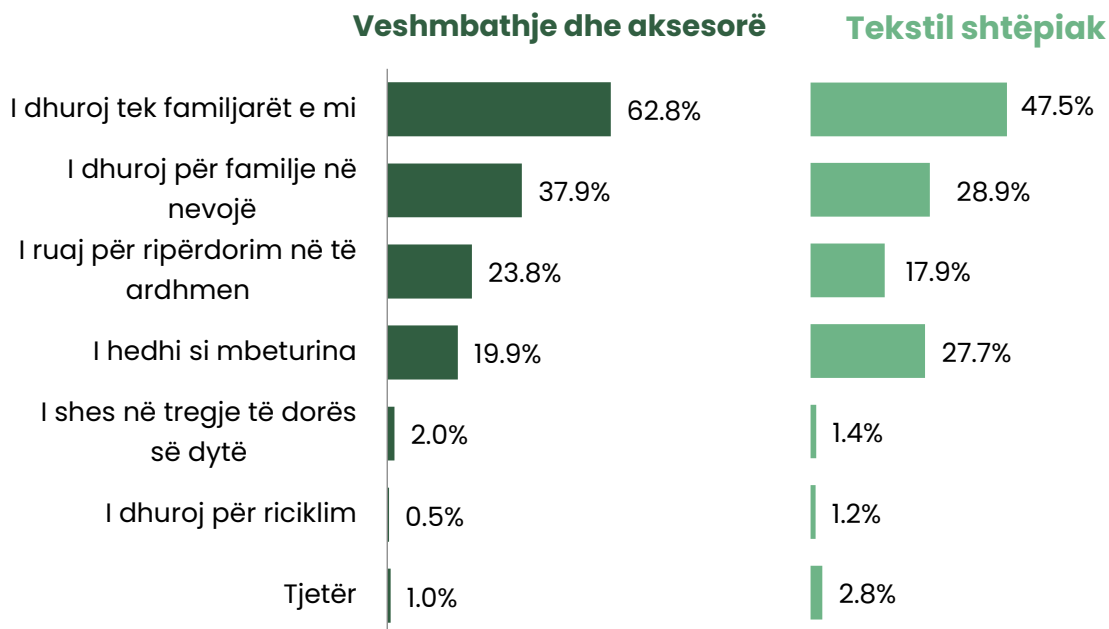

Figura 8. Si i menaxhoni veshmbathjet dhe aksesorët/produktet e tekstilit shtëpiak që nuk i përdorni më? (Pyetje e shumëfishtë)

Në lidhje me sasinë e veshjeve të hedhura gjatë një viti, shumica e të anketuarve (44.7%) raportojnë se hedhin sasi shumë të vogël të mbeturinave të tilla, përafërsisht 1-5 kg rroba në vit. Një pjesë më e vogël (21.8%) deklarojnë se hedhin 11-15 kg, ndërsa 18.1 përqind raportojnë se hedhin 6-10 kg. Vetëm 6.8 përqind thonë se hedhin 15-30 kg, dhe një përqindje e vogël (8.6%) nuk janë të sigurt për sasinë. Në total këta qytetarë kanë raportuar se hudhin rreth 1,137 kg veshmbathje si mbeturina gjatë një viti.

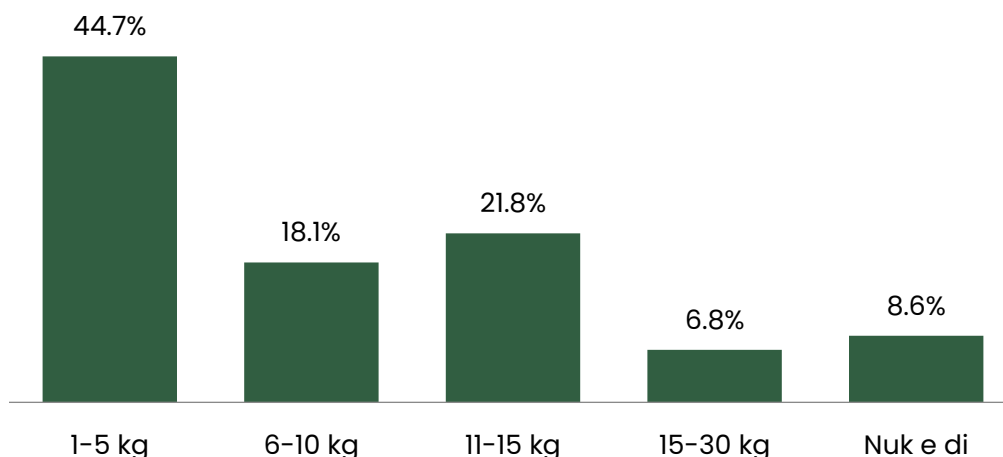

Figura 9. Përafërsisht sa kilogram veshmbathje i hidhni gjatë një viti?

Bazuar në këto të dhëna, është kryer një kalkulim për të vlerësuar sasinë e mbeturinave tekstile të gjeneruara nga qytetarët. Nga të anketuarit, 19.9% deklaruan se hedhin veshmbathje në mbeturina, duke raportuar një total prej 1,137 kg në vit. Kjo i korrespondon një mesatareje prej rreth 16.01 kg për person në vit brenda këtij grupi. Duke e aplikuar këtë mesatare mbi popullsinë që përfaqëson këtë sjellje, **vlerësohet që qytetarët në Kosovë gjenerojnë afërsisht 5,132.56 ton mbeturina tekstili në vit nga veshmbathjet.**

Kjo mesatare është në përputhje me nivelin e raportuar nga Agjencioni Evropian i Mjedisit në raportin *“Menaxhimi i mbetjeve tekstile në ekonominë qarkore të Evropës”* të vitit 2024, ku mesatarja e mbeturinave të tekstilit për një vit në Evropë është rreth 16 kg për person. Megjithatë, është e rëndësishme të theksohet se ky është një **vlerësim i përafërt** dhe jo një shifër zyrtare, për shkak të mungesës së të dhënave reale dhe të strukturuar për nivelin kombëtar.

Përveç qytetarëve, një rol të rëndësishëm në gjenerimin e mbetjeve tekstile luajnë edhe bizneset. Mënyra si kompanitë menaxhojnë mbeturinat e tyre është kyçe për të vlerësuar ndikimin mjedisor dhe potencialin për ripërdorim dhe riciklim. Në vazhdim analizohen praktikatat aktuale dhe hapësirat për përmirësim në këtë drejtim.

Në shumicën e rasteve (61%) kompanitë i menaxhojnë mbeturinat e materialeve nga procesi i prodhimit përmes mbledhjes nga deponitë komunale. Në 37 përqind të rasteve ata i përdorin këto materiale të mbetura, ndërsa në vetëm 10 përqind të rasteve kanë deklaruar se bashkëpunojnë me iniciativat për rishfrytëzim të materialit dhe në 6 përqind të rasteve i

riciklojnë. Në rreth 18 përqind të rasteve kanë përmendur praktika të tjera si asgjësimi, dhurimi i tyre, përdorimi i tyre për prodhim të aksesorëve, etj.

Ky rezultat tregon se menaxhimi i mbeturinave të tekstit nga kompanitë mbetet kryesisht pasiv, pasi që shumica e kompanive varen nga deponitë komunale, gjë që shpesh përfundon në depozitime pa riciklim apo rishfrytëzim efektiv dhe ndikim negativ në mjedis.

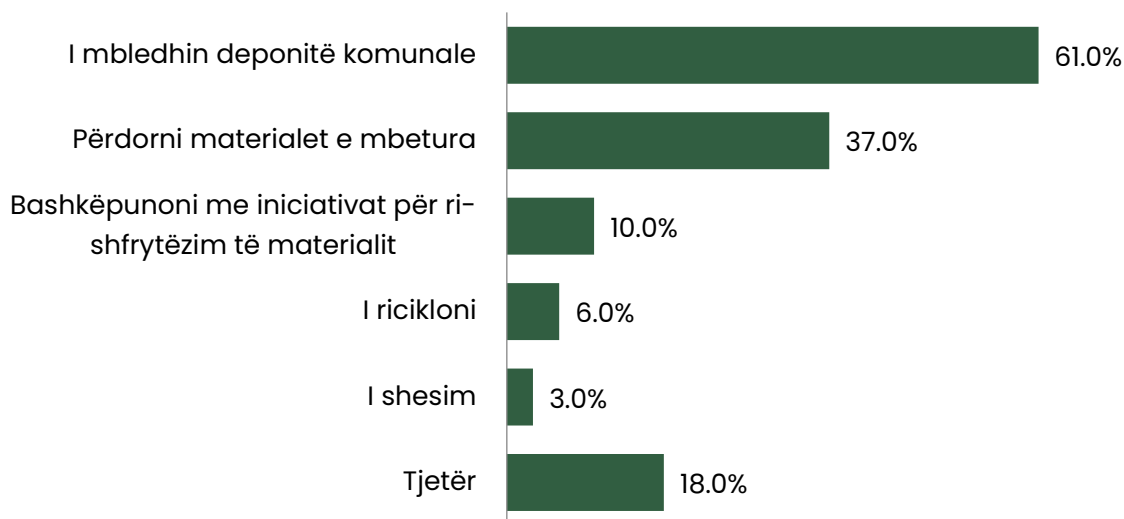

Figura 10. Si i menaxhon kompania juaj mbeturinat e materialeve në procesin e prodhimit? (Pytje e shumëfishtë)

Në të shumtën e rasteve kompanitë gjenerojnë mbeturina të tekstit si copëza, mbeturina prerjeje e të ngjajshme (73%). Kjo lidhet ngushtë edhe me faktin se materialet më të përdorura nga kompanitë janë pambuku, poliesteri dhe fibra të tjera sintetike. Mbeturinat e tekstit që dalin nga procesi i prerjes dhe prodhimit përbëhen kryesisht nga këto materiale, prej të cilave fibrat sintetike si poliesteri dhe elastani janë veçanërisht problematike për mjedisin,

Mbeturinat nga ambalazhi i lëndës së parë dhe ato të letrës apo kartonit janë më të pakta në raste (20% dhe 19% përkatësisht), ndërsa më të rrallat janë mbeturinat nga ambalazhimi i produkteve finale (8%) dhe plastika (5%).

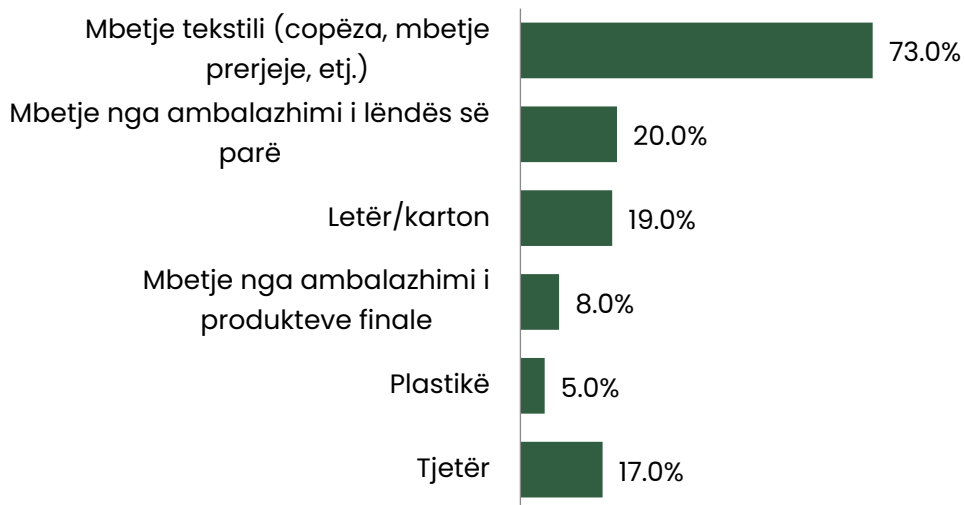

Figura 11. Cilat janë llojet kryesore të mbeturinave që gjeneroni gjatë procesit të punës?

Rreth 56 përqind e kompanive kanë deklaruar se nuk kanë njohuri se sa ton mbeturina tekstili gjeneron kompania tyre në vit, pasi që nuk bëjnë ndonjë matje për këtë aspekt. Ndërsa nga kompanitë e tjera (44%) që kanë dhënë informata, në total janë raportuar rreth 22.8 ton mbeturina tekstili gjatë një viti.

Nga këto të dhëna për sektorin e bizneseve të tekstilit është kalkuluar në mënyrë të përafërt gjenerimi i përgjithshëm i mbeturinave të tekstilit. Duke marrë mesataret e deklaruara për sektorët përkatës (tregti, prodhim dhe kategori të tjera) me shpërndarjen aktuale të bizneseve aktive në Kosovë, dhe duke e shkallëzuar mbi 61% të tyre që deklarojnë se prodhojnë mbetje, **vlerësohet se bizneset gjenerojnë rreth 13,832.84 ton mbeturina tekstili në vit.**

Ky kalkulim përfaqëson një **vlerësim indikativ**, duke qenë se mungojnë të dhëna sistematike dhe zyrtare mbi menaxhimin e mbetjeve tekstile në sektorin privat në Kosovë.

Këto të dhëna të thelluara për qytetarët dhe bizneset shërbejnë si bazë për të vlerësuar edhe njohuritë dhe ndërgjegjësimin mbi ndikimin mjedisor të këtij sektori.

NJOHURITË DHE NDËRGJEGJËSIMI

Me rritjen e vetëdijes për ndikimin mjedisor të industrisë së tekstilit, ky seksion shqyrton sa dhe si qytetarët angazhohen në ripërdorimin dhe riciklimin e produkteve të tekstilit. Rezultatet ndihmojnë në kuptimin e nivelit të ndërgjegjësimit dhe barrierave kryesore që ndikojnë në këto praktika.

Sipas rezultateve, më shumë se gjysma e të anketuarve (53.9%) kanë deklaruar se kanë njohuri për ndikimin që kanë në mjedis prodhimi dhe asgjësimi i produkteve të tekstilit, megjithatë një pjesë e konsiderueshme (46.1%) kanë mungesë të këtyre informatave, gjë që ndikon dhe në numrin e ulët të respondentëve që praktikojnë ripërdorimin dhe riciklimin e produkteve të tekstilit.

Mungesa e praktikave të ripërdorimit dhe riciklimit tregon për një hendek mes vetëdijes dhe veprimit. Pa mekanizma konkretë që e

bëjnë këtë praktikë të lehtë dhe të motivuar, tekstili përfundon si mbeturinë dhe humb vlerën e tij potenciale brenda ciklit të qëndrueshëm ekonomik.

Mungesa e informacionit në media është faktori kryesor që ndikon në mos informimin e publikut mbi këtë çështje, në 66.2 përqind të rasteve të anketuarit e përmendin këtë si arsye kryesore. Një tjetër faktor i rëndësishëm është mungesa e fushatave ndërgjegjësuese, e cila është përmendur në 32.4 përqind të rasteve. Për më tepër, në 23.7 përqind të rasteve, të anketuarit pranojnë se nuk kanë pasur interes për këtë temë, ndërsa në 9.7 përqind të rasteve nuk e konsiderojnë ndikimin e tekstilit në mjedis si një problem me rëndësi. Këto rezultate tregojnë nevojën për më shumë informacion dhe ndërgjegjësim mbi këtë çështje përmes mediave dhe institucioneve relevante.

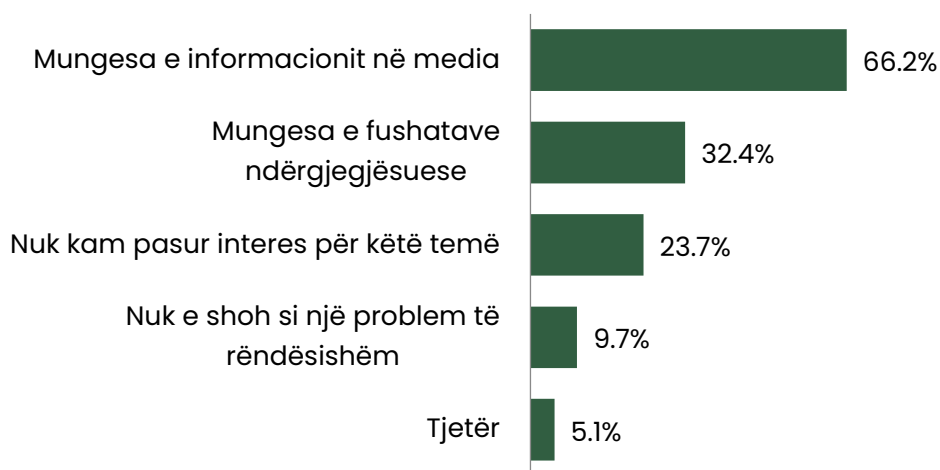

Figura 12. Cili mendoni se është shkaku kryesor i mos informimit tuaj mbi këtë çështje? (Pytje e shumëfishtë)

ZBATIMI I EKONOMISË QARKORE

Zbatimi i parimeve të ekonomisë qarkore në industrinë e tekstit në Kosovë është ende në faza të hershme dhe paraqitet i fragmentuar, me mungesë të qasjeve të mirëstrukturuara dhe politikave të dedikuara për këtë sektor. Sipas Agjencisë për Mbrojtjen e Mjedisit të Kosovës (AMMK), progresi ka filluar në vitin 2021 me miratimin e Strategjisë së parë të integruar për Menaxhimin e Mbeturisë (2021–2030), që përfshin edhe zhvillimin e ekonomisë qarkore si një nga objektivat kryesorë.

Në lidhje me njohuritë, vetëm 56 përqind e qytetarëve janë të njohur me konceptin e ekonomisë qarkore, duke treguar nevojën për rritje të ndërgjegjësimit publik.

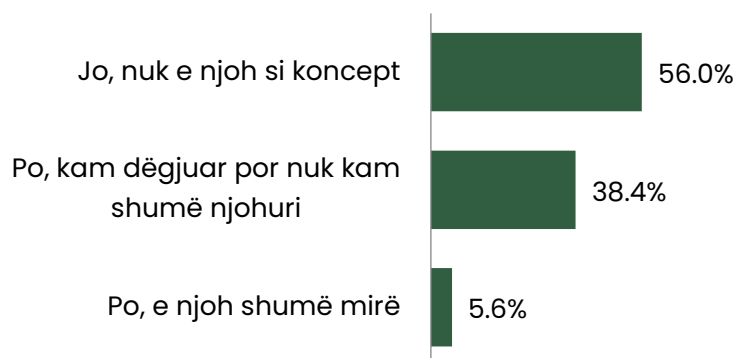

Figura 13. Sa keni njohuri për konceptin e ekonomisë qarkore?

Edhe në mesin e bizneseve, njohja mbetet e ulët: 82 përqind e bizneseve nuk kanë dëgjuar për konceptin e ekonomisë qarkore, ndërsa vetëm 18 përqind deklarojnë se janë të njohura me të. **Në krahasim me këtë, qytetarët kanë një nivel më të lartë njohurish**, duke treguar një dallim të qartë mes ndërgjegjësimit të publikut dhe atij të bizneseve.

NDRYSHIMET KLIMATIKE DHE GJURMA E KARBONIT

Krahas konceptit të ekonomisë qarkore, çështja e ndikimit klimatik ka marrë vëmendje në rritje nga ana e bizneseve. Ndikimi mjedisor i aktiviteteve të bizneseve është kthyer në një shqetësim të rëndësishëm. Të dhënat tregojnë se rreth 70 përqind e bizneseve janë të gatshme të investojnë në përmirësimin e praktikave të tyre për të reduktuar ndikimin mjedisor dhe për të ulur gjurmën e karbonit.

INTERESIMI DHE SFIDAT PËR RICIKLIM DHE RIPËRDORIM

Një komponent kyç në përmbushjen e objektivave për qëndrueshmëri është përfshirja aktive në praktikën e riciklimit dhe ripërdorimit. Përfshirja e bizneseve në iniciativat për riciklim dhe ripërdorim të mbeturinave pas prodhimit mbetet e kufizuar. Vetëm 4 përqind e bizneseve janë aktualisht të angazhuara në aktivitete riciklimi. Arsye kryesore për mospërfshirje lidhen kryesisht me mungesën e informacionit, ku 53.3 përqind e tyre deklarojnë se nuk kanë informata për ndonjë iniciativë riciklimi. Ndërkohë, 18.3 përqind nuk kanë interesim, dhe 13.3 përqind e konsiderojnë veten biznese të vogla që nuk gjenerojnë mbeturina të shumta.

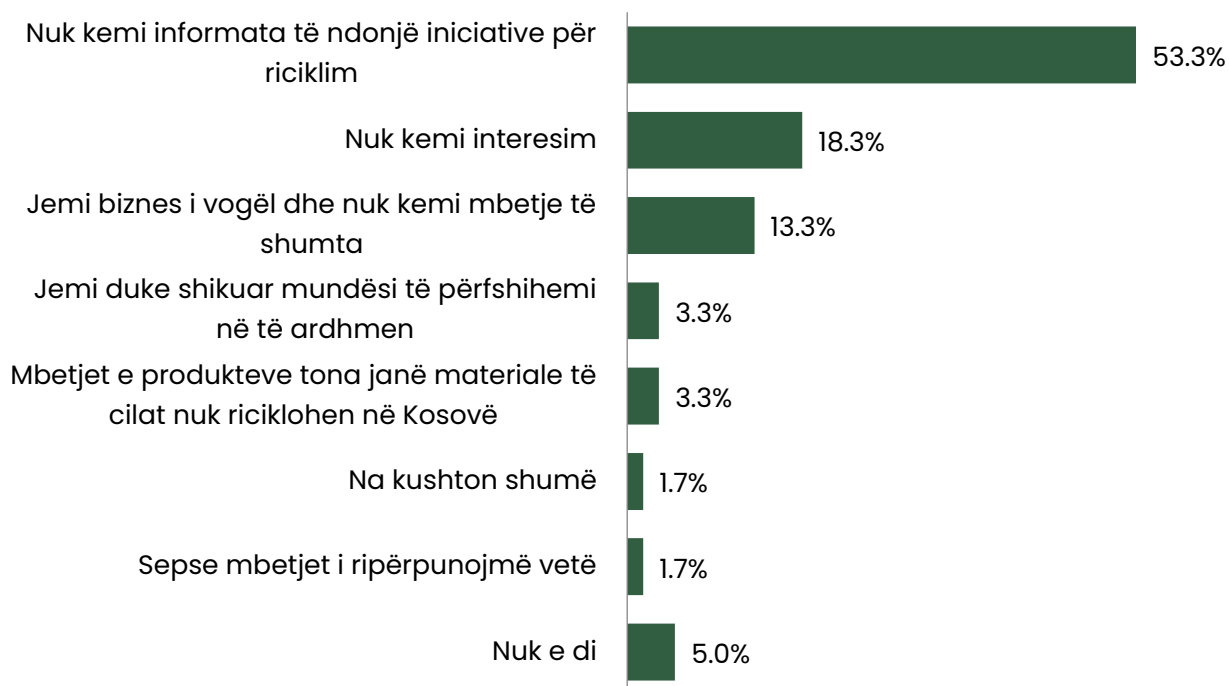

Figura 14. Nëse jo, pse nuk jeni të përfshirë?

Të dhënat tregojnë se vetëm 2 përqind e kompanive bashkëpunojnë aktualisht me kompani riciklimi për menaxhimin e mbeturinave të tekstilit. Pavarësisht nivelit të ulët aktual të bashkëpunimit me kompani riciklimi, kompanitë e tekstilit tregojnë një interes të lartë potencial për këtë bashkëpunim në të ardhmen. Konkretisht, 67 përqind e kompanive janë të interesuara ose shumë të interesuara për të bashkëpunuar me kompani riciklimi që specializohen në menaxhimin e mbeturinave të veshjeve.

Kjo tregon se ekziston vullnet dhe gatishmëri për përfshirje në praktika të qëndrueshme, nëse ofrohen mundësitë e duhura dhe informacioni përkatës. Megjithatë, 17 përqind e kompanive nuk shprehin interes, dhe 16 përqind janë të pasigurtë, çka sugjeron se barrierat si mungesa e njohurive, kostot apo mungesa e ofertës së qartë në treg vazhdojnë të jenë të pranishme.

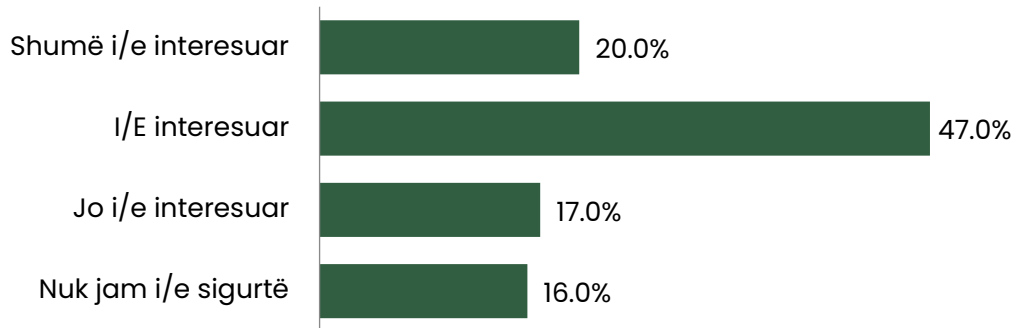

Figura 15. A do të ishte e interesuar kompania juaj për të bashkëpunuar me një kompani riciklimi që specializohet në menaxhimin e mbeturinave të veshjeve?

Interesi i lartë i kompanive për të bashkëpunuar me kompani riciklimi, i pasqyruar në pyetjen paraprake, përballlet me disa pengesa të qarta që kufizojnë veprimin konkret. Sipas të dhënave, pengesa kryesore është mungesa e informacionit për shërbimet e disponueshme të riciklimit, e cila është përmendur nga 77 përqind e kompanive. Kjo tregon se shumë kompani thjesht nuk dinë se ku të drejtohen apo çfarë opsionesh ekzistojnë. Përveç kësaj, 17 përqind e kompanive i konsiderojnë kostot si të papërbalueshme, ndërsa 8 përqind përmendin sfida logjistike si pengesë për bashkëpunim.

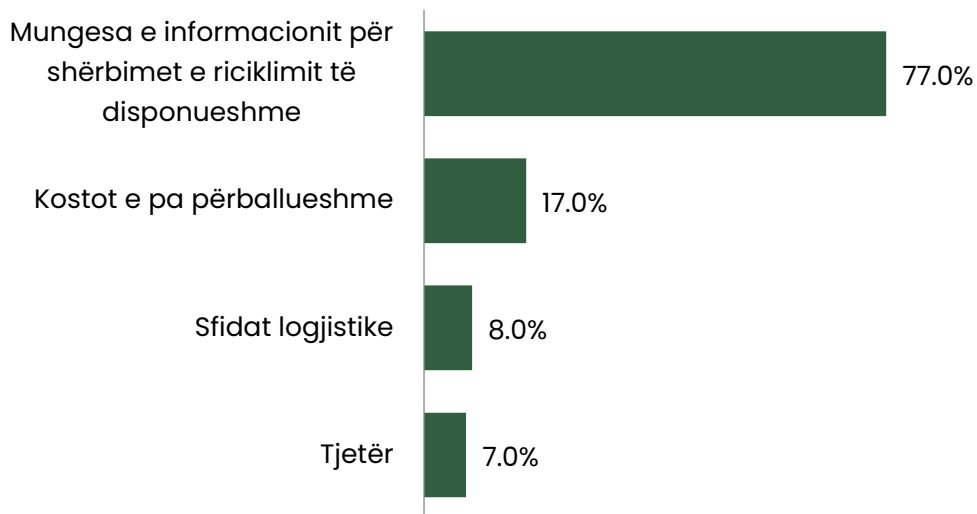

Figura 16. Ju lutem specifikoni pengesat kryesore që ka kompania juaj në lidhje me bashkëpunimin me një kompani të riciklimit.

KONKLUZIONE DHE REKOMANDIME

Industria e tekstit në Kosovë përbën një komponent të rëndësishëm të ekonomisë vendore për shkak të kapaciteteve të punësimit dhe potencialit për zhvillim. Megjithatë, rezultatet e këtij studimi theksojnë qartë sfidat e mëdha në aspektin e menaxhimit të mbeturinave, ndikimit mjedisor dhe aplikimit të parimeve të ekonomisë qarkore.

Bazuar në të dhënat e mbledhura nga anketat me qytetarë, intervistat me përfaqësues të bizneseve dhe bisedat me politikëbërësit relevantë, janë nxjerrë disa përfundime të rëndësishme që tregojnë sfidat dhe potencialin për zhvillimin e qëndrueshëm të industrisë së tekstit në Kosovë.

Bazuar në të dhënat e mbledhura përmes anketave me qytetarë dhe biznese, **vlërësohet se në Kosovë gjenerohen afërsisht 18,965 ton mbeturina tekstili në vit.** Ky është një përlllogaritje e përafërt, për shkak të mungesës së statistikave zyrtare për këtë kategori, por ndihmon të kuptohet përmasa e problemit. Krahas kësaj, në vitin 2024, Kosova ka importuar mbi 24.5 milionë kg tekstil dhe ka eksportuar vetëm 1.2 milionë kg, duke krijuar **një tepriçë prej mbi 23 milionë kg tekstil që mbeten në vend.** Këto të dhëna nënvizojnë nevojën urgjente për politika të strukturuar dhe sisteme efektive për menaxhimin e mbetjeve tekstile.

Së i përket rezultateteve të anketës me qytetarë, ato tregojnë një nivel të ulët të vetëdijes dhe praktikave për ripërdorim dhe riciklim të tekstit. Shumica e konsumatorëve i blejnë produktet e tekstit si të reja, dhe hedhja e veshjeve dhe tekstit shtëpiak si mbeturina është praktikë e zakonshme. Vetëm një numër i vogël i qytetarëve i ripërdorin apo i riciklojnë këto produkte. Arsyet kryesore për këtë përfshijnë mungesën e informacionit, mosbesimin në cilësinë e produkteve të ripërdorura dhe mungesën e infrastrukturës për riciklim. Megjithatë, pjesa më e madhe e qytetarëve kanë shprehur gatishmëri për të ndryshuar sjelljet e tyre, nëse ofrohet më shumë informacion dhe qasje në shërbime për ripërdorim dhe riciklim.

Nga ana tjetër sektori i tekstit në Kosovë ka një rëndësi të konsiderueshme për ekonominë, pasi që përfaqëson një pjesë të rëndësishme të aktivitetit industrial në vend, duke gjeneruar qarkullim të lartë financiar dhe duke pasur potencial për rritje të eksporteve në tregjet rajonale dhe evropiane. Megjithatë, industria përballet me një sërë sfidash që pengojnë zhvillimin e saj të qëndrueshëm dhe integrimin në ekonomi qarkore. Rezultatet nga intervistat me biznese tregojnë mungesë të theksuar të praktikave për menaxhimin efikas të mbeturinave të tekstit,

me shumicën e kompanive që mbështeten në deponitë komunale si zgjidhje e vetme. Vetëm një përqindje e vogël e tyre janë të përfshira në iniciativa për riciklim apo ripërdorim, dhe shumica nuk e matin fare sasinë e mbeturinave që gjenerojnë. Kjo tregon mungesë të sistemit të brendshëm për menaxhim të mbeturinave dhe mungesë të lidhjes me zinxhirin e riciklimit.

Bizneset në përgjithësi kanë këto dobësi në menaxhimin e mbeturinave:

- Mungesa e sistemit të brendshëm për ripërdorim ose ndarje të materialeve në burim.
- Varësia e lartë nga deponitë komunale dhe mungesa e bashkëpunimit me kompani të riciklimit.
- Mungesa e vetëdijes për ndikimin mjedisor të mbeturinave të tekstitit.
- Përdorimi i lartë i materialeve jo-biodegraduese si poliesteri dhe elastani.
- Pothuajse asnjë kompani nuk mat sasinë e mbeturinave që gjeneron gjatë vitit.

Nevojat për ngritjen e kapaciteteve të tyre përfshijnë:

- Informim dhe ndërgjegjësim për përfitimet e ekonomisë qarkore dhe ndikimin mjedisor të sektorit.
- Trajnime të specializuara për menaxhimin e mbeturinave.
- Mbështetje financiare dhe teknike për implementimin e teknologjive të riciklimit.
- Politika dhe udhëzime të dedikuara për menaxhimin e mbeturinave të tekstitit dhe aplikimin e PZP-së (Përgjegjësisë së Zgjeruar të Prodhuesit).
- Krijimi i rrjeteve të bashkëpunimit mes sektorit privat dhe ofruesve të shërbimeve të riciklimit.<<<

Për më tepër, nga intervistat me politikëbërësit, u vërejt se nuk ekziston ende një politikë e qartë dhe gjithëpërfshirëse për menaxhimin e mbeturinave të tekstitit apo për nxitjen e aplikimit të parimeve të ekonomisë qarkore në këtë sektor. Megjithëse ka gatishmëri për bashkëpunim dhe përkrahje, por mungesa e burimeve dhe prioritetet e tjera në agjendat institucionale po e shtyjnë këtë çështje në plan të dytë. Gjithashtu, mungojnë mbështetjet financiare, subvencionet ose skemat e granteve që do të inkurajonin kompanitë të investojnë në teknologji të riciklimit apo të dizajnit të qëndrueshëm.

Përgjithësisht, industria e tekstitit në Kosovë ka një potencial të konsiderueshëm për zhvillim në drejtim të qëndrueshmërisë, por aktualisht ekzistojnë boshllëqe serioze në menaxhimin e mbeturinave, në zinxhirin e riciklimit dhe në vetëdijen kolektive për ndikimin mjedisor. Ky boshllëk mund të tejkalohet vetëm përmes një qasjeje të integruar që përfshin trajnime për biznese, ndërhyrje politike dhe rregullatore, zhvillimin e infrastrukturës për riciklim dhe sensibilizimin e publikut për rëndësinë e ekonomisë qarkore.

Në vazhdim janë dhënë rekomandimet për secilin nga akterët e përfshirë, duke filluar nga bizneset e tekstit e deri tek donatorët ndërkombëtarë.

Për institucionet publike:

- Të hartojnë një politikë kombëtare dhe lokale për menaxhimin e mbeturinave të tekstit, e harmonizuar me direktivat e BE-së, duke përfshirë tekstin në skemën e Përgjegjësisë së Zgjeruar të Prodhuesit – PZP.
- Të integrojnë mbështetjen në programet e subvencioneve dhe granteve për ndërmarrjet prodhuese që aplikojnë parimet e ekonomisë qarkore,
- Të krijoj skema të përkrahjes së drejtëpërdrejtë financiare për iniciativat që aplikojnë parimet e ekonomisë qarkore dhe riciklimin në sektorin e tekstit.
- Të vendosin kërkesa ligjore për raportimin vjetor të gjenerimit të mbeturinave nga bizneset e mëdha të tekstit.
- Të promovojnë ndarjen në burim të mbeturinave përmes pikave të dedikuara për tekstin sipas direktivës të Bashkimit Europian për grumbullim të mbeturinave të tekstit.
- Të forcojnë monitorimin e importit të tekstit, me fokus në materialet jo-biodegraduese dhe ndikimin e tyre mjedisor.

Për institucionet edukative arsimore:

- Të fillojnë të ligjerojnë ekonominë qarkore në institucionet para-universitare dhe universitete.
- Të krijojnë skema të nxitjes së kreativitetit dhe inovacionit për gjetjen e mënyrave të avancuara të menaxhimit të mbeturinave në sektorin e tekstit.

Për bizneset e tekstit:

- Të fillojnë me matjen e sasisë së mbeturinave të gjeneruara dhe të gjejnë mënyra inovative për ripërdorim dhe riciklim të materialeve të mbetura.
- Të vendosin mekanizma të brendshëm për ndarjen e mbeturinave sipas llojit dhe t'i lidhin me operatorët e riciklimit.
- Të investojnë në trajnime për dizajn të qëndrueshëm dhe menaxhim të mbeturinave.
- Të kërkojnë mundësi për bashkëpunim me shkolla teknike dhe OJQ për projekte pilot të riciklimit.

Për organizatat e shoqërisë civile dhe joqeveritare:

- Të zhvillojnë fushata vetëdijesimi dhe informimi për publikun dhe bizneset mbi ndikimin e tekstit dhe mundësitë për riciklim.
- Të organizojnë panairë shkëmbimi dhe nisma për veshmbathje të dorës së dytë.

- Të ndërmarrin hulumtime të vazhdueshme dhe të publikojnë informata praktike për aplikimin e praktikave të ekonomisë qarkore.

Për donatorët:

- Të mbështesin me grante ose kredi me kushte të lehtësuara për kompani që investojnë në riciklim, upcycling apo prodhim të qëndrueshëm.
- Të financojnë programe për zhvillim të zinxhirit të riciklimit dhe ndërtim të infrastrukturës për ndarjen e mbeturinave.

Për investitorët:

- Të investojnë në teknologji për riciklim dhe përpunim të tekstilit, duke adresuar mungesën aktuale të infrastrukturës për menaxhimin e mbeturinave në këtë sektor.
- Të mbështesin zhvillimin e ndërmarrjeve të reja që fokusohen në dizajn të qëndrueshëm, riparim dhe upcycling të produkteve të tekstilit.
- Të krijojnë partneritete me biznese vendore për ngritjen e qendrave të dedikuara për ndarjen, grumbullimin dhe përpunimin e tekstilit.
- Të shfrytëzojnë skemat ekzistuese të bashkëfinancimit nga BE dhe donatorët ndërkombëtarë për të ulur rrezikun dhe për të siguruar mbështetje teknike dhe financiare.
- Të mbështesin certifikimin dhe standardizimin e produkteve të ricikluara për të mundësuar akses më të lehtë në tregjet ndërkombëtare dhe rajonale.

Kombinimi i këtyre veprimeve të koordinuara nga të gjithë akterët do të mundësonte ndërtimin e një sektori të tekstilit që jo vetëm është konkurrues ekonomikisht, por edhe do të kontribonte ndjeshëm në uljen e sasisë së mbeturinave, rritjen e aplikimit të praktikave të ekonomisë qarkore, mbrojtjen e mjedisit dhe përmirësimin e mirëqenies sociale në Kosovë.

